

'มันฝรั่ง' เปลี่ยนประวัติศาสตร์โลก

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

Varakorn@dpu.ac.th

มันฝรั่งที่เป็นชิ้นบางๆ ทอดหรือเป็นเส้นหนาทอด เป็น Junk food ที่นำอภิมภยสำหรับบางคนถึงแม้จะมีงานวิจัยเมื่อไม่นานมานี้ระบุว่า เป็นอาหารที่อาจก่อให้เกิดโรคมะเร็งก็ตาม บางคนรู้สึกถึงภัยมันฝรั่ง อย่างไรก็ดี ถ้ามองลึกลงไปถึงมันฝรั่งซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักแล้วก็จะอดรู้สึกถึงในประวัติศาสตร์ของมันก่อนที่จะมาอยู่ในปากของเราไม่น้อย

นอกเหนือจากตัวเหลืองซึ่งเป็นพืชที่มีประโยชน์อย่างมหาศาลต่อโลกในการเอาไปประกอบอาหารได้หลากหลายชนิดและมีความคุณค่าทางอาหารแล้ว ข้าว ข้าวสาลี และข้าวโพดก็เป็นพืชสามชนิดที่มีบุญคุณต่อมนุษยชาติในประเทศกำลังพัฒนา เช่นเดียวกับมันฝรั่งมีบุญคุณต่อประเทศพัฒนาแล้วตั้งแต่สมัยยังอยู่ในพงศาวดาร

เชื่อกันว่าต้นมันฝรั่งเติบโตในป่าอเมริกาใต้เมื่อ 13,000 ปีก่อน และมีคนนำมาปลูกเมื่อประมาณ 3-7 พันปีก่อน แหล่งกำเนิดของมันน่าจะอยู่ในภูเขาทางตะวันตกตอนกลางของอเมริกาใต้ ซึ่งอยู่ระหว่างตอนใต้ของประเทศเปรูและตะวันออกเฉียงเหนือของโบลิเวียในปัจจุบัน

มันฝรั่ง ("มัน-ฝรั่ง") ซื่อนี้จะทำให้เชื่อว่าเข้ามาในสยามพร้อมกับฝรั่งในสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นยุคที่ฝรั่งเริ่มบริโภครูป (potato) ปลูกขึ้นได้ทั้งในที่แจ้ง ที่ชื้น และหนาว ปลูกง่าย คายยาก ให้ผลผลิตสูงต่อพื้นที่เป็นอาหารหลักของวัฒนธรรมอินคาในอเมริกาใต้ (ประมาณ ค.ศ. 1200-1600) ชาวอินคารู้จักทำให้มันฝรั่งแห้งและบดอัดเป็นอาหารที่เรียกว่า Chuño ซึ่งสามารถเก็บไว้ได้ในอุณหภูมิธรรมดาถึง 10 ปี

การสามารถจัดเก็บเป็นอาหารไว้ได้เป็นสิ่งประกันความปลอดภัยหากเกิดภัยพิบัติในบางปี

ทหลังจากโคลัมบัสเดินทางไปที่ทวีปอเมริกาเมื่อกว่า 500 ปีมาแล้ว ทหารนักแสวงโชค ชาวสเปนได้ไปถึงเปรูใน ค.ศ. 1530 เพื่อค้นหาทองคำและเห็นนักขุดทองคำชาวอินคาบริโภค Chuño โดยไม่ได้ตระหนักว่าสิ่งที่ตนพบนั้นมีค่ามากกว่าเงินและทองคำมากนัก อย่างไรก็ดี ได้มีการนำเอามันฝรั่งไปยังสเปนในปี ค.ศ. 1570 โดยหารู้ไม่ว่านั่นคือการเปลี่ยนประวัติศาสตร์โลกครั้งสำคัญ

เมื่อมาถึงสเปนมันฝรั่งก็แพร่กระจายไปยังประเทศอื่นๆ ในยุโรปด้วย เช่น อิตาลี ออสเตรีย เบลเยียม ฮอลแลนด์ ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ อังกฤษ เยอรมัน โปรตุเกส และไอร์แลนด์ โดยไม่ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น ทั้งนี้เนื่องจากมีความกลัวแมลงศัตรูอยู่เป็นอันมาก

คนยุโรปรู้สึกกลัวมันฝรั่งเพราะไม่แน่ใจว่ากินได้หรือไม่ และดูถูกว่ามาจากวัฒนธรรม "ป่าเถื่อน" มันฝรั่งถูกใช้เป็นอาหารสัตว์ และมักปลูกมันฝรั่งไว้ในสวนต้นไม้ (botanical garden) โดยเห็นว่าเป็นพืชแปลกมาจากแดนไกล ชาวนาที่ทวีปก็มักกลัวกินมันฝรั่งซึ่งเป็นหัวงอกอยู่ในดินอย่างเห็นว่ามันหน้าตาน่าเกลียด บ้างก็ว่าต้นและใบของมันมีหน้าตาคล้ายจันฉางจะเป็นแหล่งกำเนิดของแมงคดและปีศาจ

อย่างไรก็ดี สำหรับคนชั้นสูงที่มีการศึกษาแล้ว เป็นที่ชัดเจนว่ามันฝรั่งเป็นพืชที่มีศักยภาพสูง Royal Society ของอังกฤษได้เสนอรัฐบาลใน ค.ศ. 1662 ให้สนับสนุนชาวนาให้ปลูกมันฝรั่ง แต่ไม่มีใครสนใจจนกระทั่งประมาณหลังเหตุการณ์ที่อาณานิคมอเมริกันประกาศอิสรภาพใน ค.ศ. 1795 รัฐบาลอังกฤษจึงสนับสนุนการปลูกมันฝรั่งอย่างเป็นล่ำเป็นสัน

ในประเทศบนแผ่นดินยุโรป กว่ามันฝรั่งจะได้การยอมรับและรอดพ้นจากการคุกคามไม่ไว้วางใจ ก็ต้องผ่านกุศโลบายหลายประการ เช่น ในฝรั่งเศสผู้คนยอมรับก็เมื่อเห็นพระเจ้าหลุยส์ที่ 16 ประดับดอกมันฝรั่งซึ่งมีสีม่วงบนปกเสื้อ เช่นเดียวกับที่เห็นพระนางมารีอังตัวเนตประดับผมด้วยดอกมันฝรั่ง

พระเจ้า Frederick the Great ของ Prussia หันศกยภาพของมันฝรั่งจึงสั่งให้ประชาชนปลูกใน ค.ศ. 1774 แต่ก็ไม่มีใครเชื่อฟังนัก ("มันไม่มีแม้แต่กลิ่นและรสชาติ สุนัขยังไม่กินแล้วเราจะปลูกกันไปทำไม" นี่คือคำบ่นของเกษตรกรที่นักประวัติศาสตร์บันทึกไว้) จึงใช้จิตวิทยาสวนทาง คือ ทรงสั่งให้ทหารทำไร่มันฝรั่งของวัง และมีทหารเฝ้าหนาแน่น ป้องกันการขโมย ชาวบ้านเมื่อเห็นเช่นนั้นก็คิดว่า เป็นสิ่งมีค่าก็แอบเข้ามาขโมยซึ่งเปิดช่องไว้ให้ขโมยอย่างสะดวก กุศโลบายนี้มีส่วนช่วยในการแพร่กระจายพันธุ์และปลูกกันเป็นอาหารหลักในที่สุด

ในสหรัฐอเมริกา มันฝรั่งได้รับการยอมรับภายหลังจากที่ประธานาธิบดี Thomas Jefferson ได้ให้ลิฟท์มันฝรั่งแก่แขกที่มาจากอินเดียขาวในปี ค.ศ. 1789

มันฝรั่งมีคุณค่าทางอาหารสูง เพราะมีโปแตสเซียมสูง มีวิตามินซี และมีกากใยสูงอีก ทั้งยังมีสารอาหารอื่นๆ ที่มีประโยชน์ ยกเว้นวิตามิน A และ D เมื่อมีการปลูกมันฝรั่งเพื่อใช้เป็นอาหารหลักอย่างกว้างขวางและมีการบริโภคร่วมกับนมเนย ซึ่งมีวิตามิน A และ D และแคลเซียม ประชากรของยุโรปก็มีสุขภาพแข็งแรงขึ้นมากในต้นศตวรรษที่ 19 จนสามารถสู้กับภัยจากโรคเลือดออกตามไรฟัน (scurvy) วัณโรค ท้องร่วง ฯลฯ จนมีผลช่วยให้อัตราการเกิดสูงขึ้น และลดอัตราการตายลง มันฝรั่งจึงมีส่วนอย่างสำคัญที่ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มสูงขึ้น ในพื้นที่ที่วัฒนธรรมการปลูกและบริโภคมันฝรั่งกระจายไปถึง

สำหรับอังกฤษในยุคก่อนบริโคมันฝรั่งคือก่อน ค.ศ. 1800 นั้นบริโภคเนื้อสัตว์ ขนมัน เนย และเนยแข็งเป็นหลัก โดยบริโภคเล็กน้อยมาก เพราะไม่ถือว่ามีความคุณค่าทางอาหารและอาจเป็นอันตราย เมื่อบริโคมันฝรั่งเพิ่มเติมจึงช่วยให้ได้บริโภคสารอาหารครบถ้วนกว่าเดิม มันฝรั่งต้ม ทอด เผา เป็นอาหารสำคัญของแรงงานจำนวนมากที่อพยพเข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมที่ทำงานถึงวันละ 12-16 ชั่วโมง

จนไม่มีเวลาเตรียมอาหาร มันฝรั่งได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นลำดับเพราะความสะดวกและคุณค่าทางอาหาร(fish and chips ที่ผู้คนในอังกฤษ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์กินกันก็เกิดขึ้นในช่วงเวลานี้)

ระหว่างปี ค.ศ.1800-1851 อังกฤษ และเวลส์มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน คือเพิ่มจาก 9 เป็น 18 ล้านคน และไอส์แลนด์ที่รับวัฒนธรรมบริโคมันฝรั่งก่อน ค.ศ.1800 ประชากรเพิ่มขึ้นหนึ่งเท่าตัวระหว่าง 1780 ถึง 1841 คือจาก 4 เป็น 8 ล้านคน มันฝรั่งที่ปลูกได้ผลมากในไอส์แลนด์มีผลอย่างสำคัญในการเพิ่มอาหารแก่เกษตรกรที่ยากจนและหิวโหย ในตอนต้นทศวรรษ 1840 มีประชากรไอส์แลนด์เกือบครึ่งหนึ่งที่พึ่งพิงมันฝรั่งเป็นอาหารหลักประจำวัน

เมื่อเกิดเชื้อราชื่อ Phytophthora ระบาดโดยติดมาจากอเมริกาเหนือในปี 1845 มันฝรั่งที่ปลูกไว้ร้อยละ 40 ในไอส์แลนด์ก็ตายหมด ประเทศประสบภาวะวิกฤตเพราะขาดอาหาร(ในประวัติศาสตร์เรียกเหตุการณ์นี้ว่า potato famine) คนยากจนในชนบทถูกระหุนแรงที่สุด จนทำให้ชาวนาไอริชประมาณ 1.5 ล้านคน ตัดสินใจอพยพออกนอกประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ไปตั้งรกรากอยู่ในอเมริกาเหนือ ประชากรลดจาก 8.4 ล้านคนเหลือ 6.6 ล้านคนในปี 1851 อันเป็นผลการขาดอาหาร โรคระบาด และการอพยพ

สายเลือดชาวไอริชอพยพเหล่านี้ปรากฏอยู่ในตัวประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา นายกรัฐมนตรีออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ นักวิทยาศาสตร์ นักธุรกิจ นักประดิษฐ์คิดค้น และบุคคลสำคัญอีกมากมายในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาหลัก

เห็น junk food ที่ทำจากมันฝรั่งแล้วอย่าไปดูแคอนนะครับ เบื้องหลังของต้นน้ำของมันมีประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจและน่าครวระ ผู้บังคับดาให้โทรศัพท์มือถือและคอมพิวเตอร์เป็นสิ่งปกติในชีวิตประจำวันล้วนเป็นผลพวงจากการเปลี่ยนประวัติศาสตร์โดยมันฝรั่ง (ข้อมูลหลักมาจาก History Magazine เดือนธันวาคม/มกราคม 2000)